

Technische briefing digitale weerbaarheid en autonomie

- **Datum & Tijd:** 4 juni 2026, 19.00 – 20.00 uur
- **Locatie:** Online (Teams)
- **Deelnemers:** Statenleden van diverse Nederlandse provincies,
- **Presentaties:**
 - IPO (Interprovinciaal Overleg): Marten Tilstra (Programmamanager Digitalisering)
 - BIJ12: Robbert van der Spong (Programmamanager Programma Transitie Applicatielandschap/PTAL)

Digitale Autonomie en Soevereiniteit in Nederlandse Provinciale Overheden

- **Risico's van Afhankelijkheid van Buitenlandse Techleveranciers**

De vergadering begon met zorgen over de grote afhankelijkheid van Amerikaanse techbedrijven voor cloudservices en databeheer, waarbij risico's werden benoemd zoals datatoegang door buitenlandse overheden en verlies van controle over cruciale datasets. De geopolitieke context, inclusief de invloed van Amerikaanse big tech onder Trumps "America First"-beleid, werd besproken als een factor die deze risico's vergroot. Het belang van het opzetten van een Nederlandse overheidscloud ("Cloud Kootwijk") om overheidsdata onafhankelijk te hosten werd benadrukt ter verbetering van veerkracht en soevereiniteit.
- **Uitdagingen van Desinformatie en Bedreigingen voor Democratische Legitimiteit**

De groeiende rol van desinformatie via sociale media werd gezien als een bedreiging voor democratische legitimiteit en de rechtsstaat. Daarnaast werden zorgen geuit over vrijheid in onderwijs en onderzoek, met verwijzing naar internationale voorbeelden zoals politieke inmenging aan Harvard University.
- **Provinciale Bewustwording en Vragen over Digitale Autonomie**

Leden van meerdere Provinciale Staten hebben de afgelopen maanden vragen gesteld over digitale autonomie en soevereiniteit, waaronder of provincies eigen beleid hebben, hoe autonomie is verankerd in inkoop, en of alternatieven voor dominante softwareleveranciers zoals Microsoft worden overwogen. Open source software werd vaak genoemd als potentiële tool om vendor lock-in te verminderen

en meer controle te krijgen. De Duitse deelstaat Schleswig-Holstein werd genoemd als praktisch voorbeeld van een bestuursorgaan dat volledig is overgestapt op open source alternatieven.

- **Vendor Lock-in en Exit Strategieën**

De moeilijkheid om los te komen van gevestigde software-ecosystemen zoals Microsoft werd erkend. De noodzaak van het verminderen van leveranciersafhankelijkheid en duidelijke exit strategieën bij leveranciersfalen of geopolitieke problemen werd benadrukt.

- **Interprovinciale en Interbestuurlijke Samenwerking**

Het belang van samenwerking tussen provincies en andere overheidslagen werd besproken. Op het gebied van digitale autonomie en soevereiniteit werken de provincies samen in het IPO-programma Digitalisering. Vanuit dat programma wordt ook de provinciale inzet voor de prioriteit Digitale Weerbaarheid/Digitale Autonomie in de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) gecoördineerd. Daarnaast heeft IPO de afgelopen jaren op verzoek van het IPO-bestuur enkele Europese aanbestedingen ten behoeve van de gezamenlijke provincies begeleid als penvoerder. Eén daarvan betrof het afsprakenraamwerk met Microsoft voor de levering van Microsoftdiensten aan provincies en de Vereniging IPO. Het contractmanagement voor dit contract is belegd bij SSC-Ons. Door krachten te bundelen zijn provincies erin geslaagd om een kwalitatief goed afsprakenraamwerk vast te leggen. Alle provincies kunnen hiervan profiteren.

- **Huidige Staat van Overheidsdatacenters en Cloudstrategie**

Er zijn op dit moment vier overheidsdatacenters in Nederland. De capaciteit van deze 4 “ODCs” is onvoldoende om alle ambities die interbestuurlijk zijn afgesproken te kunnen realiseren. Daarom wordt nagedacht over de ontwikkeling van een Nederlandse overheidscloud die door alle overheidsorganisaties kan worden gebruikt. Dit is een complexe uitdaging die samenwerking vereist voorbij het provinciale niveau.

- **IPO Digitaliseringsprogramma en aansluiting op NDS**

Het IPO heeft een digitaliseringsprogramma met twee hoofdthema's: collectief versterken van de informatiepositie voor de opgaven in de fysieke leefomgeving (bijv. wonen, natuurmonitoring) en het collectief versterken van digitale slagkracht (waaronder ook de activiteiten op het gebied van digitale autonomie). Het programma sluit aan bij de nationale digitaliseringsstrategie en omvat deelthema's zoals data en AI, digitale autonomie en legitimiteit van digitale overheidsactiviteiten.

- **Open Source Software en Praktische Stappen voor Provincies**

Een door PBLQ uitgevoerd onderzoeksrapport in opdracht van het IPO benadrukte open source als een waardevol middel om digitale autonomie te versterken (maar niet het enige middel). Daarnaast adviseerde een IPO-werkgroep om op het gebied van digitale autonomie onderscheid te maken tussen korte- en langetermijnacties. Deze werkgroep identificeerde vier potentiële samenwerkingsgebieden: gebruik van sociale media, alternatieven voor de digitale werkplek, bescherming van kritieke provinciale data ("kroonjuwelen") en inkoopvoorwaarden om autonomie te waarborgen.

- **Ontwikkeling van AI-infrastructuur in Nederland**

De oprichting van een AI rekenfaciliteit ("AI fabriek") in Groningen, deels gefinancierd uit aardbevingsschadegelden, werd genoemd als stap richting nationale AI-capaciteit en vermindering van buitenlandse afhankelijkheid.

Programma Transitie Applicatielandschap (PTAL)

- **Achtergrond over BIJ12 en Informatieproducten**

De BIJ12 samenwerking beheert belangrijke informatieproducten die door provincies worden gebruikt, gerelateerd aan domeinen zoals landelijk gebied, ruimte & leefomgeving en economie & cultuur. Twaalf van deze informatieproducten zijn vanuit de verschillende provincies via BIJ12 geconsolideerd onder één leverancier, Atos.

- **Uitdagingen met Enkelvoudige Leverancier en Transitie naar Multi-leveranciersmodel**

Atos kreeg in 2024 problemen die de continuïteit bedreigden. BIJ12 besloot weg te gaan van één leverancier naar een multi-vendor aanpak om wendbaarheid te vergroten. Advies van Eraneos leidde tot de keuze voor Microsoft Azure als primaire cloudplatform vanwege volwassenheid en naleving van beveiligingsstandaarden (NIST 2, BIO).

- **Cloud-agnosticiteit en Exit Strategieën**

De nieuwe architectuur is ontworpen om cloud-agnostisch te zijn, waardoor migratie naar andere cloudproviders of een toekomstige Nederlandse overheidscloud mogelijk is. Deze aanpak omvat exitscenario's om vendor lock-in te voorkomen.

- **Uitvoeringsvoortgang en Tijdlijn**

Het platform is operationeel met initiële GIS-producten uitgerold in een

ontwikkelomgeving. Het doel is om de 12 informatieproducten medio 2027 naar de nieuwe omgeving te migreren, waarbij tegelijk een platform is neergezet om snel en goed nieuwe informatieproducten te ontwikkelen die nieuwe provinciale taken kunnen ondersteunen.

- **Governance en Provinciale Betrokkenheid**

Twee leden van de Ambtelijke Adviescommissie Digitalisering (AAC) van het IPO, vanuit de provincies Gelderland en Limburg, zijn lid van de stuurgroep voor PTAL en adviseren het programma vanuit hun rol over de keuzes die worden gemaakt.

Vragen van deelnemers

- **Rollen van Provinciale Vertegenwoordigers ten aanzien van Digitale Autonomie**

De presentatie gaf aan hoe provinciale vertegenwoordigers zich kunnen inzetten:

- **Beleid vormen (kaderstellende rol):** Betrokken zijn bij het college over digitale autonomiebeleid en -plannen. Vanuit deze rol ook: beschikbaar stellen van voldoende budget vanuit het budgetrecht van PS.
- **Controlerende rol:** Vragen stellen over de aanpak van de colleges op gebied van digitale autonomie en soevereiniteit
- **Volkvertegenwoordigende rol:** Opkomen voor digitale ethiek en belangen van burgers, zoals privacy, bij versterking van digitale autonomie en soevereiniteit.

- **Vragen** De aanwezige Statenleden stelden de volgende vragen:

- **Open standaarden vs. Open source:** Open standaarden zijn cruciaal voor interoperabiliteit en risicoverdeling; het IPO doet mee aan standaardisatie-inspanningen, vooral voor geo-informatie.
- **Cloudgebruik en Opslagstrategie:** Niet alle data hoeft in de cloud; hybride en private clouds zijn opties. Locatievereisten van datacenters (bijv. binnen EU) zitten vaak in inkoopvoorwaarden.
- **Inkoop en Leveranciersbeperkingen:** Juridisch kunnen buitenlandse leveranciers niet zomaar worden uitgesloten in Europese aanbestedingen, maar er kunnen wel eisen gesteld worden om autonomie en veiligheid te waarborgen. De EU Digital Market Act en Digital Services Act reguleren big tech dominantie.

- **Collectieve Contracten en Risico's:** Het IPO onderhandelt wanneer het IPO-bestuur daar om vraagt collectieve contracten (bijv. Microsoft) om betere voorwaarden te krijgen. Hoewel collectief gebruik risico's van single points of failure kent, tonen voorbeelden uit andere landen aan dat het met goede risicobeheersing en exitstrategieën kan werken.
- **Gebruik van Eigen Mailservers:** Binnen de Microsoft diensten kunnen provincies zelf keuzes maken, Eén daarvan is de keuze om de mailserver in de cloud te laten draaien, of lokaal bij de eigen provincie. Sommige provincies (o.a. Zeeland en Limburg) hebben nog eigen mailservers, anderen zijn naar cloudoplossingen overgestapt, wat verschillende risicobeoordelingen en keuzes weerspiegelt.
- **Modulaire en Herbruikbare Componenten:** Het BIJ12-programma werkt met modulaire opbouw om data-invoer en -uitvoer te standaardiseren, wat efficiëntie en veerkracht verbetert. Deze aanpak is ook in andere datastelsels van de overheid toegepast.
- **Samenwerking met SURF en Govroam:** Er is contact met SURF (onderwijssector). Een vergelijkbare stichting voor de overheid is Govroam, dat diverse veilige diensten op gebied van connectiviteit aanbiedt aan overheden, waaronder ook provincies. De mate waarin provincies daadwerkelijk gebruik maken van deze veilige alternatieven verschilt per provincie
- **Afsluiting van de Vergadering**
 - De vergadering werd afgesloten met dank aan presentatoren en deelnemers.
 - Deelnemers werden geïnformeerd dat de presentatie en transcriptie beschikbaar worden gesteld ter inzage.
 - Aanwezigen werden aangemoedigd de discussies voort te zetten in gesprek met de colleges van GS, en de materialen te gebruiken om deze gesprekken inhoudelijk te laden.